

بررسی هویت بخشی شهر فیروزآباد در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور

با استفاده از تکنیک SWOT

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۶/۳۰

تاریخ دریافت مقاله: ۸۷/۱۲/۲۵

دکتر اکبر کیانی* (دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، عضو هیأت علمی دانشگاه زابل)
فرضعلی سالاری سردری (دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زابل)
محمد صادق افراسیابی راد^۲ (دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زابل)

چکیده

هویت شهری نشان دهنده فرهنگ شهرنشینان است، بافت فرسوده تاریخی به عنوان هویت و تبلور فرهنگ آن شهر می‌باشد. بنابراین، حفظ آن در زمان بهسازی و نوسازی تاکید می‌شود. شهر گور اولین شهر دایره‌ای ایران در زمان ساسانیان می‌باشد، که در حاشیه شهر فیروزآباد کنونی در استان فارس واقع است. هدف از مقاله حاضر مطالعه و بررسی مشکلات و ارائه راه کارها به منظور حفظ و ایجاد هویت برای شهر فیروزآباد از طریق بهسازی و نوسازی بافت فرسوده تاریخی شهر گور می‌باشد. در این مقاله با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و تکنیک سوات (SWOT) ضمن شناخت و بیان اهمیت بافت تاریخی شهر گور، روش‌هایی را جهت دخالت موثر در بهسازی و نوسازی و حفظ بافت تاریخی شهر فیروزآباد به عنوان یک میراث و هویتی ماندگار ارائه شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، اجرای طرح‌های توسعه شهری شهر فیروزآباد بدون توجه به بافت تاریخی شهر گور صورت گرفته است بر این اساس، رشد و توسعه شهرنشینی، ارائه ایده‌های معماری و شهرسازی بی‌هویت و افزایش جمعیت شهر فیروزآباد موجب فراموشی در امر بهسازی و نوسازی شهر گور گردیده است، که به تبع آن، عدم استفاده از متخصصین و برنامه‌ریزان شهری در بافت تاریخی شهر گور هم خود دلیلی بر این وضعیت است. در ادامه تحقیق انواع راه حل‌ها و اولویت‌های اجرایی متناسب با شرایط محیطی و بافت شهر فیروزآباد مطرح شده است.

واژه‌های کلیدی

برنامه‌ریزی شهری، بهسازی و نوسازی، بافت تاریخی، فیروزآباد، شهر گور.

* نویسنده رابط: kianiakbar@yahoo.com

¹ falisalary@yahoo.com
² Hs.1365@yahoo.com

مقدمه

امروزه ایجاد هویت^۱ در فضاهای شهری از طریق نمادهای طبیعی و انسانی یکی از مباحث مهم در برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی می‌باشد. هویت شهرها فضایی برای رشد و توسعه (کمال) انسان بوده و به عنوان یکی از ضروریات توسعه پایدار قلمداد می‌گردد.

روندرو به رشد شهرنشینی به همراه رشد فیزیکی سریع و ناهنجار سکونتگاه‌های شهری و همچنین گسترش ساخت و سازهای نامتناسب شهری موجب زیان بیشتر به بافت‌های فرسوده تاریخی، بی‌هویتی شهر و تأثیر منفی بر ساکنین شهر شده است. بنابراین؛ بهسازی^۲ و نوسازی^۳ (حفظ) بافت-های تاریخی که میراث ارزشمند تاریخی، فرهنگی، کالبدی و... گذشتگان ما می‌باشد، به عنوان هویتی ضروری برای ادامه‌ی حیات شهرها مطرح می‌شود.

بافت تاریخی با ارزش کالبدی و فرهنگی نهفته در خود بهترین نشانه‌ی هویت شهری بوده. بنابراین در هویت دادن به شهر، بافت تاریخی نقش مؤثر و بارزی را ایفا می‌نماید و در عین حال حیات و رشد این بافت مانع از بی‌هویتی و فرسودگی شهر از درون شده و توسعه بی‌رویه آن را محدود می‌کند.

اهمیت و ضرورت حفظ آثار کهن نه به عنوان پدیده‌های نمادین، بلکه به دلیل شناخت سیر تحول و تکامل تاریخ شهرسازی و تمدن شهرنشینی، حفظ هویت و اصالت شهری و تبیین حیات شهری بر اساس شواهد و مدارک علمی همواره مورد توجه بوده است (شماعی و پوراحمد، ۱۳۸۴، ۲۵).

آلدورسی (۱۹۳۱-۱۹۹۷) معمار ایتالیایی از پیروان مکتب خرد گرایی، معماری بناهای تاریخی را در بر گیرنده خاطرات، افکار و آثار نسل متعدد در گذشته می‌داند و نقش آن‌ها را در خلق هویت اساسی می‌داند (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱، ۴۶).

«بافت تاریخی شهری» به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی و فیزیکی، عدم برخورداری مناسب از دسترسی سواره، تاسیسات، خدمات و زیر ساخت‌های شهری آسیب پذیر بوده و از ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند (شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۳، ۲). بهسازی و نوسازی بافت‌های تاریخی شهری نه تنها با هدف حفاظت از شهرهای تاریخی و بناهای فرهنگی، بلکه جهت پاسخ به نیازهای شهری

¹Identity

²Revitalization

³Renovation

همواره مطرح بوده است و موجب ترمیم خرابی‌های گذشته و آسیب‌های وارد بر بنا و عملکرد جدید متناسب با نیازهای زندگی روز شده است (خلیل آباد و پورا احمد، ۱۳۸۴، ۳۱).

ایجاد و حفظ هویت برای شهر «فیروز آباد»^۱ از طریق بهسازی و نوسازی شهر «گور»^۲ امکان پذیر می‌باشد. در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور، سازگاری شهر با اوضاع محیط جغرافیایی (محیط طبیعی و فرهنگی) و حفظ میراث فرهنگی و افزایش کارایی آن، در توسعه پایدار شهر و ایجاد و حفظ هویت در شهر فیروزآباد موثر می‌باشد؛ اما استراتژی‌های غلط در این زمینه باعث تخریب محیط و از بین رفتن سرمایه‌های مادی و معنوی و مشکلات جدی در مقابل تحولات مثبت و موثر نظام شهری شده است. شرط لازم برای مداخله صحیح و موثر برای احیای بافت‌های فرسوده تاریخی شهر گور تهیه و اجرای دقیق سیاست‌ها و برنامه‌ها به منظور توسعه و تکامل پایداری فضاهای شهر است، که موجب پیوند ناگسستنی میان بافت باستانی شهر گور و فیروزآباد می‌شود.

آنچه مسلم است مفاهیم بهسازی و نوسازی به دنبال توسعه پایدار شهر و بهینه‌سازی ساختارهای کالبدی، اقتصادی و اجتماعی در راستای ایجاد شهر سالم هستند.

مبانی نظری

نظریه پردازان مکتب انسان‌گرایی از جمله «کوین لینچ»، «پاتریک گدس»، «لوئیس مامفورد» و ... طی سال‌های (۱۹۳۲-۱۸۵۴)، توجه به طبیعت و فرهنگ از اصول مهم این اندیشه می‌باشد و انجام بهسازی و نوسازی بر اساس بافت ارگانیک و سلسله مراتب عملکردی شهر قدیم و انطباق مکان و زمان در بنا یا مجموعه‌های شهری با حضور مطالعات برنامه‌ریزی شهری در بهسازی و نوسازی شهر تاکید می‌ورزند.

نظریه پردازان مکتب فن‌گرایان از جمله اوژن هنر طی سال‌های (۱۹۳۳-۱۸۴۹) توجه به توسعه‌ی حمل و نقل شهری، ایجاد آسمان خراش‌ها، کم توجهی و حتی عدم توجه به بافت قدیم و میراث فرهنگی را مطرح کرده‌اند.

نظریه پردازان مکتب فرهنگ‌گرایی، از جمله «کامیلیوسیت»، «لودوک»، «جان راسکین» و ... طی سال‌های (۱۹۴۰-۱۸۱۸) توجه به میراث فرهنگی و جلوگیری از نابودی تاریخ گذشته را بسیار با اهمیت و ضروری می‌دانند. همچنین توجه به فرهنگ ملی و سنت‌های قدیمی در توسعه شهری و

¹ Firouzabad

² Gur

بهسازی و مرمت مو به مو، تکمیل بناها به سبک گذشته و کاربری موزه‌ای و مرمت بافت و بناهای شهری را موجب پابرجای و زنده ماندن تمدن شهری می‌دانند (حبیبی، ۱۳۷۵، ۱۴۷-۱۶۳)، به طوری که کامیلوسیت در نظریه هویت تاریخی شهرها، هویت شهر را مجموعه‌های تاریخی که تنها در یک بنا خلاصه نمی‌شود بلکه در کل شهر معنی می‌یابد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱، ۳۹).

اندیشمندان مکتب مدرنیسم از جمله «تونی گارنیه»، «لوکوربوزیه» و ... طی سال‌های (۱۹۶۰-۱۹۲۸) کم توجهی به تاریخ گذشته، عدم توجه به فرهنگ‌های بومی و اصیل و ارزش‌ها و روابط اجتماعی شهروندان و حذف کامل ساختارهای گذشته و بی توجهی به روابط فرهنگی و روحی روانی شهروندان با استاندارد کردن فضاهای مسکونی توجهی خاص دارند.

اندیشمندان مکتب پست مدرن از جمله «چارلز جنکس»، «بوین وراتانسی»، «گرگن» و ... از سال‌های ۱۹۶۰ تاکنون تلفیقی از مداخله نوگرایانه و فرهنگ‌گرایانه که از افراط و تفریط دو نوع مداخله بکاهد، مطرح ساختند. برای بهسازی و نوسازی شهری، خط مشی اکثریت آنها حفظ تاروپود بافت کهن (فرسوده - تاریخی) در کنار دگرگونی‌های کالبدی فضایی شهر و رشد ارگانیک آن مد نظر قرار می‌دهد. پست مدرنیسم برای بازگشت به مقیاس انسانی، احیای دوباره اجتماعات و اشکال بومی تلاش می‌کند و بر خلاف مدرنیسم به سنت‌های بومی و فرهنگ محلی توجه خاص دارد (شماعی و پوراحمد، ۱۳۸۳، ۱۸۳).

«چارلز جنکز» نظریه‌ی گذر از شعور ملی به هویت محلی با هدف زنده کردن باورها و تصورات محلی ساکنان شهرهای دارای بافت فرسوده و تاریخی را ارائه می‌نمایند. (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱، ۵۰). همچنین «سونای» و دیگران در سال ۲۰۰۸ بهسازی و نوسازی مرکز تاریخی شهر ترابوزان، اسلام فاتر در سال ۲۰۰۷ نوسازی در آفریقای جنوبی و «اریت آمیت کوهن» در سال ۲۰۰۵ همکاری بین برنامه ریزی شهری و میراث فرهنگی و تغییر نقش‌های مرکز شهرهای تاریخی را بررسی و مطالعاتی انجام داده‌اند، که همه این مطالعات در سطح جهان نشان دهنده اهمیت حفظ هویت بافت تاریخی در امر بهسازی و نوسازی می‌باشد.

طرح مسأله

نظر به اهمیت هویت شهری که موجب تمایز مکانی از مکان دیگر، حس تعلق مکانی ساکنین، مشارکت آن‌ها در توسعه و... بوده، بافت‌های تاریخی به عنوان هویت شهری مطرح می‌گردند. بنابراین هر یک از آثار تاریخی شهر باستانی «گور» به عنوان عناصر هویت بخش شهر فیروزآباد یاد می‌شوند،

که کاخ اردشیر بابکان، معبد آتشگاه (آتشکده)، مناطق مسکونی، رصد خانه، نقش برجسته ساسانی و... از جمله این عناصر هویت بخش می‌باشند، که با ویژگی‌های خاص خود، از دیگر آثار مشابه متمایز شده و شهر فیروزآباد می‌تواند به این هویت قوی تکیه کند. ایجاد و حفظ هویت برای شهر « فیروز آباد» از طریق بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر «گور» امکان پذیر می‌باشد.

مسأله‌ی تحقیق حفظ هویت شهری در امر بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده تاریخی، مطالعه موردی شهر گور- فیروزآباد می‌باشد، ارزش بافت‌های فرسوده تاریخی تنها در بعد فرهنگی نیست بلکه در فرهنگ بهسازی و نوسازی و همچنین برنامه ریزی شهری و شهر سازی نیز جایگاه مهمی دارد و بارزترین نشانه هویت شهر است.

بهسازی و نوسازی بافت فرسوده تاریخی شهرها، یکی از شیوه‌های مداخله در شهرهای دارای بافت تاریخی و ابنیه قدیمی است (خلیل آباد و پور احمد، ۱۳۸۴، ۵). مهمترین ضرورت توجه به سیمای کالبدی بافت فرسوده شهر «گور»، توجه به فرسودگی‌های روز افزون آن می‌باشد، برای جلوگیری از تداوم این روند و حفظ هویت، شهر گور نیازمند تدوین برنامه‌ها و طرح‌های مطالعاتی است.

در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور، سازگاری شهر با اوضاع محیط طبیعی و فرهنگی (محیط جغرافیایی)، افزایش کارایی شهر گور در توسعه پایدار شهر فیروزآباد، حفظ میراث فرهنگی و هویت بخشی به شهر فیروزآباد موثر می‌باشد؛ اما استراتژی‌های غلط در این زمینه باعث تخریب محیط و از بین رفتن سرمایه‌های مادی و معنوی و مشکلات جدی در مقابل تحولات مثبت و مؤثر نظام شهری شده است. شرط لازم برای مداخله صحیح و مؤثر برای احیای بافت‌های تاریخی شهر گور تهیه و اجرای دقیق سیاست‌ها و برنامه‌ها به منظور توسعه و تکامل پایداری فضاهای شهر است، که موجب پیوند ناگسستنی میان بافت باستانی شهر گور و فیروزآباد می‌شود.

با توجه به مسائل و مشکلات موجود در شهر گور- فیروزآباد و مبانی نظری و تجربیات مطرح شده جهانی می‌توان در خصوص یافتن راه‌کارها و بررسی وضعیت شهر سوالات تحقیق را به صورت زیر مطرح نمود.

سوالات و اهداف تحقیق

- ۱- دلایل توسعه منفصل شهر فیروزآباد از شهر باستانی گور چیست؟
- ۲- برای بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور چه شرایطی باید در نظر گرفت؟

این مقاله با توجه به موضوع خود دو هدف را دنبال می کند:

- الف- بیان الگوها و راهکارهایی بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور
ب- ارائه راهبردها و راهکارهایی برای هویت بخشی به شهر فیروزآباد از طریق شهر گور

روش تحقیق

این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی برای شناخت و بررسی وضعیت فعلی شهر گور- فیروزآباد، با به کارگیری تکنیک سوات (SWOT)^۱ به بررسی و تحلیل حفظ هویت شهری در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده تاریخی می‌پردازد.

موقعیت محدوده‌ی مورد مطالعه

شهر فیروزآباد در محدوده‌ی جنوب غربی استان فارس در عرض جغرافیایی ۲۸ درجه و ۵۰ دقیقه شمالی و طول ۵۲ درجه و ۳۴ دقیقه شرقی و در ارتفاع ۱۳۲۵ متری از سطح آب‌های آزاد واقع شده است (پاپلی یزدی، ۱۳۶۷، ۳۹۱). فاصله‌ی فیروزآباد تا شیراز ۱۱۶ کیلومتر می‌باشد و این شهر در جنوب شرق شهر باستانی گور یا مُعرب آن جور قرار دارد (قدیانی، ۱۳۸۰، ۶۴۶). گور در فرهنگ معین به جایی که مرده در آن دفن می‌کنند و دشت، معنا شده است (معین، ۱۳۷۱، ۳۴۳۳). نام این شهر مترادف با گودال و مغاک می‌باشد (نولدکه، ۱۳۷۸، ۴۱).

هر چند شهر گور از زمان کیانیان وجود داشته است ولی در زمان حمله‌ی اسکندر مقدونی، آب پشت سد تنگ آب بر روی حصار شهر رها می‌سازد و همه ساکنین جان می‌سپارند به همین دلیل "گور" اطلاق می‌شود (سرفراز و فیروزمندی، ۱۳۸۱، ۲۷۸-۲۷۹). بنای ویران شده آن به دستور اردشیر ساسانی در سال ۲۰۸-۲۲۶ قبل از میلاد بازسازی می‌شود و نام اردشیر خوره (اردشیر شکوه) بر آن می‌گذارد (نولدکه، ۱۳۷۸، ۴۱). و در دوره‌ی ساسانی و سده‌های نخستین اسلام یکی از پنج ایالت پارس را تشکیل می‌داده است. سیر تحول تاریخی شهر گور بدین صورت بوده که با توجه به نظام طبقاتی آن و با دارا بودن سه بخش کهن‌دژ، شارسستان و ربض (مشهدیزاده دهاقانی، ۱۳۸۵، ۲۱۹). با

^۱ (SWOT) Strengths, Weakens, Opportunities, Threat

ورود نیروهای نظامی بافت جدید در بیرون شهر شکل گرفت. به گفته مقدسی چون نام گور خوشایند امیر عضدالدوله دیلمی نبوده به فیروزآباد تغییر نام یافت (کیانی، ۱۳۷۲، ۲۶۴).

طرح شهر گور به صورت دایره‌ای (شعاعی) به قطر ۲ کیلومتر شامل مرکز شهر (طربال-برج، تخت نشین)، دیوار و استحکامات، چهار دروازه میترا، بهرام، هرمز و اردشیر به تبعیت از چهار جهت جغرافیایی (قدیانی، ۱۳۸۰، ۶۴۶)، معبد آتشفشان، کاخ اردشیر (شمال شهر گور و به شکل مربع مستطیل)، نقش برجسته ساسانی در کنار رودخانه تنگاب و پل، رصدخانه، مناطق مسکونی و... بوده است (کریم خرمایی، ۱۳۸۶، ۵۷). که مناره چهار ضلعی بلندی برای افروختن آتش در میان شهر باستانی گور قرار داشته است (متحدین، ۱۳۸۱، ۷۳). مکان‌یابی اولیه شهر با در نظر گرفتن جوانب طبیعی (واقع شدن در جلگه دشتی سبز، زمین‌های مناسب برای کشاورزی و دامداری، دسترسی به منابع آب فراوان، بر کنار بودن از بادهای موسمی آزار دهنده)، دفاعی و نظامی (دهاقانی، ۱۳۸۵، ۲۱۷) و کانال‌هایی منظم برای خارج کردن آب موجود در دشت در اطراف شهر ایجاد شده بوده است (رضایی راد، ۱۳۸۵، ۸۷).

شهر گور و فیروزآباد از نظر ارتباط فضایی و راه دسترسی تنها از طریق راه آسفالتی (در محدوده اولیه شهر گور) با یکدیگر ارتباط دارند، و در حال حاضر خالی از سکنه می‌باشد. هر چند که در محدوده قانونی شهر فیروزآباد است اما در برنامه‌های و طرح جامع و تفصیلی شهری، راه‌کارهای برای توسعه موزون و هماهنگ این دو بافت بیان نشده است و جهات توسعه شهر فیروزآباد بدون توجه به بافت تاریخی شهر گور بوده و توجه چندانی به بهسازی و نوسازی آن نشده است.

ضرورت‌های توجه به بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور

الف- ضرورت فرهنگی - تاریخی: شهر گور که اولین شهر دایره‌ای ایران می‌باشد و قدمت آن به پیش از ساسانیان می‌رسد، یک میراث فرهنگی - تاریخی و نمادی از فرهنگ و تمدن سرزمین ایران محسوب می‌شود. که از طریق بهسازی و نوسازی و حفظ تمدن گذشته، می‌توان ایجاد هویت و تعلق مکانی برای نسل حاضر و آیندگان فراهم نمود.

ب- ارزش‌های باستان‌شناسی شهر گور: در حال حاضر حفاظت از بافت تاریخی شهر گور در شرایط مطلوبی نیست، با توجه به این که شهر گور و بافت تاریخی آن بازتاب سیر تاریخی یک تمدن می‌باشد و نشان دهنده تاریخ، فرهنگ، اقتصاد، آداب و رسوم ... گذشتگان ما است دارای ارزش

فراوان باستان شناسی می‌باشد. بنابراین ضرورت توجه به بهسازی و نوسازی آن بیشتر مشخص می‌گردد.

ج- ضرورت های اقتصادی - اجتماعی: در بافت فرسوده تاریخی شهر «گور» ارزش‌های افزوده اقتصادی - اجتماعی بالقوه می‌باشد که از طریق بهسازی و نوسازی و فعالیت عملی آن را می‌توان بالفعل نمود، همانند ارزش‌های ساختمانی و ارزش افزوده آن برای خدمات بیشتر و استفاده از تکنیک‌ها برای ایجاد اشتغال، جذب گردشگر و بالا بردن سطح فرهنگ و... (کلانتری خلیل آباد و پور احمد، ۱۳۸۴، ۶۱).

د- حفظ هویت و تعلق مکانی: برای جلوگیری از بی‌هویتی ساکنین شهر فیروزآباد و حفظ هویتی متناسب با فرهنگ منطقه که خود باعث تعلق مکانی و حفظ میراث فرهنگی (شهر گور) می‌شود.

ارزیابی و تجزیه و تحلیل بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور و حفظ هویت برای شهر فیروزآباد در قالب تکنیک SWOT

بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور جهت هویت بخشی به شهر فیروزآباد نیازمند شناخت علمی توان‌ها و پتانسیل‌های گوناگون تاریخی، هویتی، فرهنگی، اجتماعی و... آن می‌باشد. به منظور ارائه راهکار و الگوهای بهسازی و نوسازی در شهر تاریخی گور؛ شناخت عوامل چهارگانه (SWOT) در جهت رفع ضعف‌ها، تهدیدها و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها امری اجتناب ناپذیر تلقی می‌شود. بر این مبنا، راهکار بهسازی و نوسازی در بافت تاریخی شهر گور با فهرست نمودن مهم‌ترین عوامل سوات (SWOT) به ارائه سه راهبرد تنوع (ST)، بازنگری (WO) و تدافعی (WT) پرداخته می‌شود.

راهبرد تنوع (ST): در راهبردهای تنوع بخشی که بر نقاط قوت درونی به منظور ایجاد توازن و موازنه در مقابل تهدیدهای بیرونی و رفع آن‌ها در جهت بهبود وضعیت بافت تاریخی تمرکز دارد.

- تنوع بخشی به امکانات، فعالیت‌ها و خدمات متناسب با کارکردهای بافت تاریخی در زمان بهسازی و نوسازی

- توسعه و گسترش گردشگری به منظور بهره‌برداری مناسب و پایدار محیط و جلوگیری از

تخریب بافت تاریخی شهر گور

راهبرد بازنگری (WO): در راهبردهای بازنگری ضمن تأکید بر نقاط قوت درونی و تبیین مهم‌ترین فرصت‌های پیش رو، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف فراوری بافت تاریخی شهر گور می‌شود.

- بازنگری به نوع و نحوه برنامه‌ریزی و حمایت دولتی از بهسازی و نوسازی در بافت تاریخی شهر گور

- بازنگری به منظور تخصیص منابع با برنامه‌ریزی اصولی

راهبرد تدافعی (WT): در این راهبرد ضمن تأکید بر رفع آسیب پذیری بافت تاریخی شهر گور، راهکارهایی زیر ارائه شده است.

- آموزش و اطلاع رسانی به مردم محلی در رابطه با اهمیت حفظ و پتانسیل‌های بافت تاریخی

شهر گور

- طراحی موزه و کتابخانه در بافت تاریخی شهر گور

جدول (۱): ماتریس SWOT و نحوه تعیین راه‌حل‌ها

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	ماتریس SWOT
استراتژی‌های WO	استراتژی‌های SO	فرصت‌ها O
استراتژی‌های WT	استراتژی‌های ST	تهدیدها T

تعیین استراتژی‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت توسعه

منبع: رکن الدین افتخاری، (۱۳۸۱)، ۸.

با توجه به تکنیک سوات؛ محدودیت‌ها، امکانات، تهدیدات و فرصت‌ها در بافت تاریخی شهر گور جهت هویت بخشی به شهر فیروزآباد در جدول (۲) بررسی شده‌اند. براین اساس؛ راهکارهای بهسازی و نوسازی در بافت فرسوده تاریخی شهر گور با بیان ویژگی‌های بارز و پتانسیل‌های هویت بخشی آن به شهر فیروزآباد و شناسایی چهار عامل قوت‌ها، ضعف‌ها- درونی و تهدیدها و فرصت‌ها

(امکانات)-بیرونی SWOT در زمینه کالبدی، عملکردی، شبکه دسترسی و مسائل اقتصادی و اجتماعی ۵ محدودیت، ۵ قوت (امکانات)، ۱۴ فرصت و ۴ تهدید مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفته اند.

جدول (۲) بررسی محدودیت‌ها، امکانات، تهدیدات و فرصت‌ها در بافت فرسوده شهر گور در قالب جدول سوات (SWOT).

مسائل و مشکلات	محدودیت‌ها	امکانات (قوت)	فرصت‌ها	تهدیدات
کالبدی فرسودگی ایجاد شده در بسیاری از بناهای شهر گور فرسودگی ساختمان‌ها	W1- عدم توجه به بهسازی و نوسازی	S1- استفاده از فضاها متروکه و بدون کاربری جهت اجرای طرح‌های مورد نیاز در راستای بهسازی و نوسازی	O1- بهبود محیط کالبدی O2- بهسازی ارزش‌های فرهنگی O3- احیای میراث فرهنگی O4- بهره‌گیری از پتانسیل‌های موجود در بافت جهت بهسازی و نوسازی و کاربری‌های متناسب O5- تقویت حیات و هویت اجتماعی	T1- فرسودگی و تخریب بناهای تاریخی و با ارزش شهر گور و بی- هویتی شهر فیروزآباد
عملکردی عدم وجود کاربری‌ها مشکلات خدماتی و تأسیساتی	W2- عدم پاسخگویی به نیازهای ساکنین شهر فیروزآباد و گردشگران	S2- بهسازی و نوسازی بناهای فرسوده و تبدیل آن به کاربری- های مرتبط با بنا (موزه)	O6- پیوند بافت تاریخی شهر گور و شهر فیروزآباد O7- ایجاد فرصت‌های اشتغال، جذب گردشگر، توسعه پایدار شهری و دادن هویت به شهر فیروزآباد O8- توزیع متناسب کاربری‌ها بر اساس ساختار بناها و مجموعه‌ها O9- شناسایی و تبیین ارزش‌های بالقوه	T2- تغییر بافت فرسوده شهر گور
شبکه دسترسی عدم وجود دسترسی مناسب به بافت تاریخی	W3- عدم اتخاذ طرح‌های عمرانی رفت و آمد	S3- ارتباط دسترسی بین شهر گور و فیروزآباد S4- روان بخشی	O10- زنده و پویا شدن شهر گور و جلوگیری از فرسودگی آن O11- زیبا سازی بافت تاریخی شهر گور O12- بهسازی و حفاظت از بافت قدیم	T3- فرسودگی بیشتر و تخریب بافت تاریخی شهر در اثر آلوده‌شدن و وسائط نقلیه
مسائل اقتصادی و اجتماعی نبود امنیت کافی رواج بزهکاری اجتماعی پایین بودن سود اقتصادی زمین‌های بافت شهر گور	W4- سرقت آثار باستانی و عدم حضور گردشگر W5- ابودی ارزش‌های فرهنگی و معماری بافت تاریخی	S5- بهره‌گیری از کلانتری و پلیس جهت برقراری امنیت	O13- حفظ آثار باستانی (میراث فرهنگی) و ایجاد امنیت و جذب گردشگر و افزایش کاربری‌ها O14- ایجاد روحیه مشارکت	T4- تخریب ناخواسته بافت تاریخی به واسطه فعالیت اقتصادی و خدماتی

تهیه شده توسط محققین با الهام از: فدایی نژاد، ۱۳۸۶، ۶۷.

راهکارها و الگوهای بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور با حفظ هویت آن

راهکارها و الگوهای بهسازی و نوسازی در بافت تاریخی شهر گور بایستی با حداقل تغییر و کمترین دخالت و حفظ آن همراه باشد، و با تقویت عناصر شهری بافت تاریخی و تأکید بر تکنیک‌ها و فنون درون‌زا و پایدار محلی و بومی مبتنی بر مشارکت مردم (مداخله مردم‌گرایانه) و رویکرد فرهنگ‌گرایانه زمینه مداخله در کالبد - کارکرد مجموعه بناهای شهر گور با هدف بهبود آن صورت گیرد، که منجر به تقویت حس تعلق مکانی شهروندان و هویت شهری شهر فیروزآباد گردد. تئوری‌ها و الگوهای بهسازی بافت تاریخی شهر گور برای حفظ هویت آن شامل حمایت، نگهداری، مراقبت، حفاظت، احیا و تئوری‌ها و الگوهای نوسازی شامل نو شدن، توان بخشی، انطباق و تبدیل و دگرگونی بوده که نتیجه آنان به ترتیب ارتقاء و باز آفرینی می‌باشد.

بر این اساس، راهکارها و الگوهای بهسازی و نوسازی در بافت تاریخی شهر گور با استفاده از تکنیک (SWOT)، راهبردها و راهکارهایی بهسازی و نوسازی به صورت زیر ارائه می‌شود.

الف- ارگانیک: طبق تئوری ارگانیک اصالت بافت حفظ شده و آنچه از گذشته به یادگار مانده است با همه ارزش‌هایش به نسل‌های آینده منتقل می‌گردد (کلاتری خلیل آباد و پور احمد، ۱۳۸۴، ۶۱). با اعمال این نگرش از طریق تبیین نقش بافت‌های تاریخی در سازمان فضایی- کالبدی یک شهر این بافت‌ها را از حالت یک سیستم بسته خارج می‌کند (رضازاده و عباس زادگان، ۱۳۸۰، ۱۵). در این زمینه اتصال بین شهر گور و فیروزآباد می‌باید به آرامی، با ظرافت و تدریجی انجام شود تا شهر دچار مشکلات عملکردی نشود به این ترتیب احساس دوگانگی در شهر ایجاد نمی‌شود؛ اما اگر این اتصال ضعیف باشد حاصل آن شگندگی روانی و عملکردی است که خود متعاقباً به تشدید دوگانگی (بی هویتی) و جدایی این دو شهر می‌شود. بنابراین، اقدامات عمرانی و توسعه‌ای در شهر فیروزآباد باید در تعامل کامل با بافت تاریخی شهر گور باشد، حیات مستمر و پویایی (امکانات و خدمات) به بافت تاریخی تزریق شود (راهبرد تنوع (ST))، تا بتواند حس تعلق مکانی و هویت در افراد (هویت شهری) را تقویت کند. چرا که بافت تاریخی شهر گور نماد زندگی و تمدن گذشته بوده و میراث و هویت ملی محسوب می‌گردد که باید با نگرش فرانوگرایانه متناسب با شرایط محلی و بومی با تأکید بر مشارکت مردمی با آن برخورد شود.

ب- موزه‌ای: این تئوری بر «حفاظت از میراث فرهنگی» استوار بوده و مداخله در بافت را در جهت «حفاظت» از آنها می‌پذیرد، در این نگرش حفظ هویت و میراث نیاکان بر مقتضیات زندگی معاصر ترجیح داده می‌شود (خلیل آباد و پور احمد، ۱۳۸۴، ۶۱). با توجه به این الگو می‌توان در جنوب

و جنوب غرب استان فارس که آثار باستانی زیادی وجود دارد در شهر گور موزه‌ای بزرگ برنامه‌ریزی نمود که هم خود شهر گور به عنوان موزه‌ای شهری زنده (ارزش معماری و باستان‌شناسی) تبدیل شود و هم اشیای سایر مناطق در آن جا نگهداری شود. که این تئوری مطابق با راهبرد تنوع بخشی (ST) و تدافعی (WT) در تکنیک سوات می‌باشد.

ج- مداخله موضعی و موضوعی: در این روش با حفظ کالبد و زنده کردن ارزش‌های (فرهنگی) بافت تاریخی سبب خلق هویت شهری شده و هدف عمده تقلیل عوامل فرساینده کالبدی در یک محدوده خاص از بافت می‌باشد. و در نبود طرح‌های ساختاری، جامع و تفصیلی، این روش با کشف استخوان بندی سازمان فضایی قابلیت اجرایی دارد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱، ۱۷۸-۱۶۹). و در این تئوری بر راهبرد بازنگری (WT)، تأکید می‌شود.

با توجه به ضرورت‌ها، راهبردها، راهکار و الگوهای مطرح شده در بالا، مطابق تکنیک سوات (SWOT)، محدودیت‌ها، امکانات، تهدیدات و فرصت‌های شهر گور- فیروزآباد بر اساس حفظ هویت شهری در امر بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده تاریخی و استفاده از پتانسیل‌های بالقوه شهر در جدول (۳) بررسی شده‌اند.

جدول (۳) ارائه راه حل جهت رفع مشکلات در بافت فرسوده شهر گور در قالب جدول سوات (SWOT).

مسائل و مشکلات	راه حل کوتاه مدت	راه حل میان مدت	راه حل بلند مدت	اهداف و اولویت‌های اجرایی
کالبدی - فرسودگی ایجاد شده در بسیاری از بناهای شهر گور - فرسودگی ساختمان‌ها	- حفاظت و مرمت موضعی بناها و ساختمان‌های بافت تاریخی شهر گور (نوسازی و بهسازی) - بهبود محیط کالبدی	استفاده از فضاهای خالی برای ایجاد فضای باز شهری در مقیاس مطلوب (بهسازی و نوسازی) - بهبود عملکرد با احترام به کالبد زنده و پویا	- ارتقاء کیفی کالبد و فضای زیست محیطی از طریق تنظیم ضوابط ساخت و ساز ویژه بافت‌های تاریخی - مشخص کردن نوع مداخله در بافت و میزان آن توسط متخصصان شهرسازی، برنامه ریزی شهری و باستان‌شناسان و مرمت کاران	- بهسازی ارزش‌های فرهنگی - احیای میراث فرهنگی - اجرای قوانین و دستورالعمل‌های ساخت و ساز برای ارتقاء سطح کیفی کالبد و سیمای بصری بافت تاریخی و ایجاد هماهنگی بین شهر گور و فیروزآباد

<p>- ایجاد هویت عملکردی بافت از طریق تریق کاربری‌های فرهنگی و آموزشی به مجموعه و ایجاد کشش به بافت و جلوگیری از تبدیل شدن به یک کاربری خاص</p>	<p>- ایجاد فضاهای با عملکردهای مختلط برای رفع نیازهای آموزشی، ورزشی، تفریحی و خدماتی و در نهایت تغییر سطح اجتماعی افراد</p>	<p>- استفاده تا حد ممکن از بناهای رها شده جهت تامین کاربری‌های مورد نیاز (بهبودی و نوسازی) - توزیع متناسب کاربری‌ها بر اساس ساختار بافت تاریخی شهر گور</p>	<p>- ایجاد کاربری گردشگری در حین بهسازی و نوسازی</p>	<p>عملکردی - عدم وجود کاربری‌ها - مشکلات خدماتی و تأسیساتی</p>
<p>- ایجاد تنوع و مطلوبیت در جریان رفت و آمد و ایجاد مسیرهای پیاده جذاب (Balsas, 2000: 25) - بالا بردن سطح کیفی فضای محیطی و دسترسی‌ها از طریق باز کردن مسیرهای جدید</p>	<p>- ایجاد مسیر جدید در خارج از بافت تاریخی و ایجاد دسترسی‌های بهتر با استفاده از ترکیب تکنولوژی جدید و سنتی بدون آسیب به بافت تاریخی</p>	<p>- نورپردازی در مسیرها - خارج کردن مسیر و سائط نقلیه موتوری از بافت تاریخی - طراحی شبکه پیاده (خیابان سبز)</p>	<p>- تفکیک حرکت سواره از پیاده - ساماندهی مسیرهای پیاده جهت تسهیل در رفت و آمد (سنگفرش نمودن)</p>	<p>شبکه دسترسی - عدم وجود دسترسی مناسب به بافت فرسوده</p>
<p>- مشارکت مردم به عنوان نظارت اجتماعی از طریق سیاست‌های تشویقی و مدیریتی</p>	<p>- فرهنگ سازی مناسب و تبدیل آن به یک فضای امن شهری</p>	<p>- استقرار کلانتری در بافت تاریخی شهر گور</p>	<p>- ایجاد امنیت با گشت‌های سیار</p>	<p>مسائل اقتصادی و اجتماعی نبود امنیت کافی</p>

تهیه شده توسط محققین با الهام از: فدایی نژاد، ۱۳۸۶، ۶۷.

برنامه‌ریزی مهم‌ترین کارکرد و عملکرد در فرآیند بهسازی و نوسازی در کالبد

کارکرد مجموعه بناهای شهر «گور»، به عنوان هویت شهر فیروزآباد (تقویت عناصر بافت تاریخی) و توسعه پایدار شهر فیروزآباد بین تهدیدها و محدودیت‌ها از یک طرف و فرصت‌ها و امکانات موجود در بافت شهری با بهره‌گیری از مشارکت پایدار محلی مردم و فنون درون‌زا را از سوی دیگر بر عهده دارد. بنابراین؛ برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت برای بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور برای هویت بخشی به شهر فیروزآباد در زمینه‌های کالبدی، عملکردی، شبکه دسترسی و مسائل اقتصادی و اجتماعی با اهداف و اولویت‌های اجرایی متناسب در جهت حمایت، حفاظت، نگهداری، جلوگیری از تأثیر عوامل فرسایش دهنده، ایجاد تنوع و مطلوبیت، بالا بردن سطح کیفی فضاها، احیاء هویت عملکردی از طریق تزریق کاربری‌های فرهنگی و آموزشی، توان بخشی، انطباق، بهسازی و نوسازی مطابق نیازهای نواحی شهری به سبک امروزی ضمن حفظ هویت فرهنگی، پیوند بافت تاریخی و سیمای آتی شهر و مشارکت مردم تعیین شده است.

نتیجه‌گیری

بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده دارای پیشینه‌ی تاریخی، بدون نگرشی همه‌جانبه در ساماندهی فضایی و بدون هماهنگی با ارکان و عناصر پیرامون پایدار نخواهد شد. بنابراین، در بهسازی و نوسازی می‌باید چنان عمل شود که همساز با شرایط محیط طبیعی و انسانی باشد که در نهایت این بافت‌ها هویت و اصالت خود را از دست ندهند.

هویت شهری وجه تمایز یک شهر از شهر دیگر بوده و بافت‌های تاریخی به عنوان هویت و تبلور فرهنگ شهر بر حفظ آن‌ها در بهسازی و نوسازی تأکید می‌گردد. مهم‌ترین دلایل توجه به بافت تاریخی شهر گور، ضرورت‌های فرهنگی - تاریخی و اقتصادی - اجتماعی، ارزش‌های باستانشناسی و حفظ هویت و تعلق مکانی و هویت بخشی می‌باشد. عناصر هویت بخش شهر گور به شهر فیروزآباد عبارتند از: کاخ اردشیر بابکان، آتشکده، نقش برجسته ساسانی، قلعه دختر و ... که بهسازی و نوسازی در آنان در جهت هویت بخشی به شهر فیروزآباد نیازمند شناخت علمی توان‌ها و پتانسیل‌های گوناگون تاریخی، هویتی، فرهنگی، اجتماعی و ... می‌باشد. به منظور ارائه راهکار و الگوهای بهسازی و نوسازی در شهر تاریخی گور؛ شناخت علمی عوامل چهار گانه (SWOT) در جهت رفع ضعف‌ها، تهدیدها و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

بر این اساس با فهرست نمودن مهم‌ترین عوامل سوات (SWOT) سه راهبرد تنوع (ST)، بازنگری (WO) و تدافعی (WT) هویت بخش در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور ارائه گردید و با شناسایی چهار عامل قوت‌ها، ضعف‌ها- درونی و تهدیدها و فرصت‌ها (امکانات)- بیرونی سوات در زمینه کالبدی، عملکردی، شبکه دسترسی و مسائل اقتصادی و اجتماعی ۵ محدودیت، ۵ قوت (امکانات)، ۱۴ فرصت و ۴ تهدید مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفت شد.

مهمترین مسأله در امر بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور و توسعه شهر فیروزآباد، ایجاد ارتباط منطقی میان این دو بافت می‌باشد، که می‌توان از بی‌هویتی شهر فیروزآباد و فرسودگی شهر گور جلوگیری نمود. راهکارها و الگوهای بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور با حداقل تغییر و کمترین دخالت با تأکید بر تکنیک‌ها و فنون درون‌زا و پایدار محلی مبتنی بر مشارکت مردم و رویکرد فرهنگ گرایانه زمینه مداخله در کالبد - کارکرد مجموعه بناهای شهر گور با هدف بهبود آن می‌باشد که منجر به تقویت حس تعلق مکانی شهروندان و هویت شهری شهر فیروزآباد گردد. راهکارها و الگوهای بهسازی بافت تاریخی شهر گور برای حفظ هویت آن شامل حمایت، نگهداری، مراقبت، حفاظت، احیا و تئوری‌ها و الگوهای نوسازی شامل نو شدن، توان بخشی، انطباق و تبدیل و دگرگونی بوده که نتیجه آنان به ترتیب ارتقاء و باز آفرینی می‌باشد. و این راهکارها و الگوها (تئوری‌ها)، شامل تئوری ارگانیکی، موزه‌ای و مداخله مداخله موضعی و موضوعی می‌باشد.

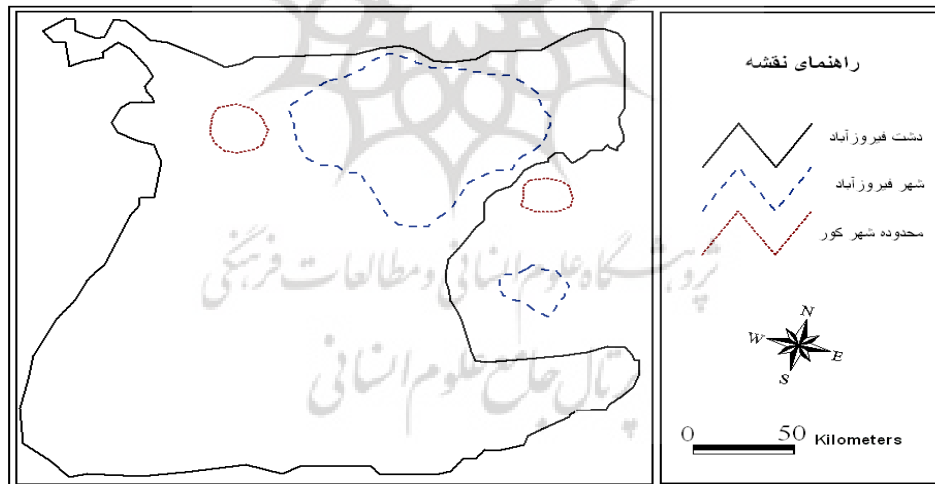
طبق تئوری ارگانیکی اتصال بین شهر گور و فیروزآباد می‌باید به آرامی، با ظرافت و تدریجی انجام شود تا شهر دچار مشکلات عملکردی نشود به این ترتیب احساس دوگانگی در شهر ایجاد نمی‌شود. بنابراین، اقدامات عمرانی و توسعه‌ای در شهر فیروزآباد بایستی در تعامل کامل با بافت تاریخی شهر گور باشد، حیات مستمر و پویایی (امکانات و خدمات) به بافت تاریخی تزریق شود (راهبرد تنوع (ST))، تا بتواند حس تعلق مکانی و هویت در افراد (هویت شهری) را تقویت کند.

تئوری موزه‌ای مداخله در بافت را جهت «حفاظت» از آن‌ها می‌پذیرد و با پیشنهاد موزه‌ای شهری زنده شهر «گور»، این تئوری مطابق با راهبرد تنوع بخشی (ST) و تدافعی (WT) در تکنیک سوات می‌باشد. و مداخله موضعی و موضوعی با حفظ کالبد و زنده کردن ارزش‌های (فرهنگی) بافت تاریخی سبب خلق هویت شهری شده و هدف عمده تقلیل عوامل فرساینده کالبدی در یک محدوده خاص از بافت می‌باشد و در این تئوری بر راهبرد بازنگری (WT)، تأکید شده است.

با توجه به راهبردها، راهکارها و الگوهای ارائه شده در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور جهت هویت بخشی به شهر فیروزآباد و همچنین با در نظر گرفتن فرسودگی روزافزون آن و

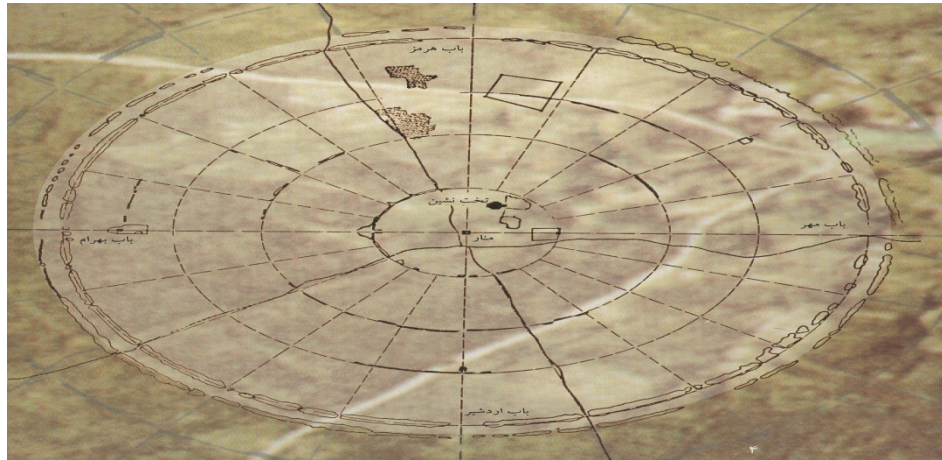
مسائل و مشلات بافت نظیر زیر کشت رفتن زمین‌ها، فقدان جمعیت، عدم هماهنگی بین سازمان‌ها و ارگان‌ها، عدم مشارکت مردم، اهداف و اولویت‌های اجرایی در زمینه‌های کالبدی، عملکردی، شبکه دسترسی و مسائل اجتماعی-اقتصادی و احیای ارزش‌های فرهنگی برای ارتقاء سطح کیفی کالبد و سیمای بصری بافت تاریخی و ایجاد هماهنگی بین شهر گور و فیروزآباد و احیاء هویت عملکردی بافت از طریق تخصیص کاربری‌های فرهنگی و آموزشی به مجموعه و ایجاد کشش به بافت و جلوگیری از تبدیل شدن به یک کاربری خاص می‌توان با برنامه‌ریزی در زمینه‌های کالبدی، عملکردی، شبکه دسترسی و مسائل اجتماعی و اقتصادی به صورت کوتاه مدت شامل حفاظت و مرمت موضعی بناها، ایجاد کاربری گردشگری، تفکیک حرکت سواره از پیاده؛ میان مدت مانند تاکید بر شبکه شعاعی نمادین شهر گور در توسعه شهر فیروزآباد، ناماسازی به سبک قدیم و توزیع متناسب کاربری‌ها بر اساس ساختار بافت تاریخی شهر گور و برنامه‌ریزی بلند مدت از طریق ارتقاء کیفی کالبد، ایجاد فضا با عملکردهای مختلط برای رفع نیازهای آموزشی، ورزشی، تفریحی و خدماتی و ایجاد مسیرهای جدید در خارج از بافت تاریخی با استفاده از ترکیب تکنولوژی جدید و سستی بدون آسیب به آن در جهت هویت بخشی به شهر فیروزآباد صورت بپذیرد.

نقشه (۱) واقع شدن شهر گور و شهر فیروزآباد در دشت فیروزآباد

نقشه (۲) نقشه تاریخی شهر گور (ادیب زاده و دیگران، ۱۳۸۴، ۳۹۰)

شکل (۱) کاخ اردشیر بابکان در مرکز شهر گور (زننده روح کرمانی و تائبی، ۱۳۸۰، ۳۰).

منابع و ماخذ

- ۱- ادیب زاده، بهمن، رازجویان، محمود، ریاضی، محمد رضا، مصطفوی، فاطمه، (۱۳۸۴). آثار خانه در ایران از نوسنگی تا ساسانی، انتشارات شرکت عمران و بهسازی شهرهای ایران (مادر تخصصی)، تهران.
- ۲- پاپلی یزدی، محمد حسین، (۱۳۶۷). فرهنگ آبادی‌ها و مکان‌های مذهبی کشور، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
- ۳- حبیبی، سید محسن، (۱۳۷۵). از شار تا شهر، تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
- ۴- _____ و مقصودی، ملیحه، (۱۳۸۱). مرمت شهری، دانشگاه تهران، تهران.
- ۵- رضازاده، راضیه و عباس زادگان، مصطفی، (۱۳۸۰). نگاهی به طرح حفظ، احیاء و بازسازی بافت تاریخی سمنان، فصل نامه عمران و بهسازی هفت شهر، شماره ۴، تهران.
- ۶- رضایی راد، محمد، (۱۳۸۵). سنج شناسی شهرهای ایران باستان، فصلنامه جستارهای شهری، شماره ۱۶-۱۵، سال پنجم.
- ۷- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری، اسماعیل، (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)، فصل نامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۶ شماره ۲، پیاپی ۲۵.
- ۸- زنده روح کرمانی، محمد حسین و تائبی، رضا، (۱۳۸۰). آتشکده فیروزآباد و قلعه دختر و شهر گور، بنیاد یادگارهای فرهنگی، تهران.
- ۹- سرفراز، علی اکبر و فیروزمندی، بهمن، (۱۳۸۱). باستان‌شناسی و هنر دوران تاریخی، ماد، هخامنشی، اشکانی و ساسانی، انتشارات عفاف.
- ۱۰- شماعی، علی و پورا احمد، احمد، (۱۳۸۳). تحلیلی بر سیاست‌ها و برنامه‌های بهسازی و نوسازی شهری در برنامه‌های توسعه کشور، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۹، دانشگاه تهران.
- ۱۱- _____، (۱۳۸۴). بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۲- شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، (۱۳۸۳). تعاریف مصوبات شورا، دبیرخانه شورا، تهران.
- ۱۳- قدیانی، عباس، (۱۳۸۰) فرهنگ جامع تاریخ ایران، از ورود آریایی تا پایان عصر پهلوی، انتشارات آرون، تهران.

- ۱۴- کریم خرمایی، محمد، (۱۳۸۶). راهنمای گردشگری فارس، انتشارات فرهنگ پارس، شیراز.
- ۱۵- کلانتری خلیل آباد، حسین و پوراحمد، احمد، (۱۳۸۴). فنون و تجارب برنامه‌ریزی مرمت شهری، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران..
- ۱۶- کیانی، محمد یوسف، (۱۳۷۲). معماری و شهرسازی ایران به روایت تصویر، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران.
- ۱۷- متحدین، ژاله، (۱۳۸۱). دانشنامه کوچک ایران، انتشارات توس، تهران.
- ۱۸- مشهدیزاده دهقانی، ناصر، (۱۳۸۵). تحلیلی از ویژگیهای برنامه‌ریزی شهری در ایران، انتشارات دانشگاه علم و صنعت، تهران.
- ۱۹- معین، محمد، (۱۳۷۱). فرهنگ فارسی، جلد سوم، انتشارات سپهر، تهران.
- ۲۰- نولدکه، تئودور، (۱۳۷۸). تاریخ ایرانیان و عرب‌ها در زمان ساسانیان، ترجمه عباس زریاب، جلد اول و دوم انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
21. Balsas, Carlos j lopes (2000) city center revitalization in Portugal, *Cities*, vol 17, no 1.
22. Cevik Sonay, Vural Serbulent, Tavsan Filiz, Asik Ozgur (2008) An example to renovation–revitalization works in historical city centres: Kunduraclar Street/Trabzon-Turkey, *Building and Environment*, Volume 43, Issue 5, May, Pages 950-962
23. Fataar, aslam (2007) Educational renovation in a South African ‘township on the move’: A social–spatial analysis, *International Journal of Educational Development*, Volume 27, Issue 6, November, Pages 599-612
24. Cohen, Irit Amit (2005) Synergy between urban planning, conservation of the cultural built heritage and functional changes in the old urban center—the case of Tel Aviv, *Land Use Policy*, Volume 22, Issue 4, October, Pages 291-300

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښی
پرتال جامع علوم انسانی